

लोक सेवा आयोग
अप्राविधिक तर्फका न्याय, परराष्ट्र, प्रशासन, लेखापरीक्षण र संसद सेवा, राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, नायव सुब्बा वा सो सरह
पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीयपत्र:- सामाजिक - आर्थिक अवस्था

खण्ड (A) – अङ्क (४०)

१. नेपालको सामाजिक, आर्थिक एवं वातावरणीय अवस्था

- १.१ भौगोलिक अवस्था/स्वरूप: किसिम र विशेषताहरु ।
- १.२ हावापानी : किसिम र विशेषता ।
- १.३ जलसम्पदा : स्थिति र महत्व ।
- १.४ वनसम्पदा : अवस्था र महत्व तथा वन विनाशका कारण र संरक्षणका उपायहरु ।
- १.५ प्रचलित प्रमुख धर्म, जातजाति, भाषाभाषी र संस्कृति ।
- १.६ आर्थिक विकासका पक्षहरु: कृषि, उद्योग, व्यापार, पर्यटन, वैदेशिक रोजगार, र जनशक्ति ।
- १.७ आर्थिक विकासका सम्बाहकहरु: सार्वजनिक क्षेत्र, निजी क्षेत्र र सहकारी क्षेत्र ।
- १.८ योजनावद्ध विकासक्रम र चालु आवधिक योजनाको सामान्य जानकारी ।
- १.९ जनसङ्ख्या व्यवस्थापन, शहरीकरण र बसाई सराई ।
- १.१० वातावरण व्यवस्थापन, जैविक विविधता, वातावरण प्रदूषण र जलवायु परिवर्तन ।
- १.११ ज्वलन्त विषयहरु: गरीबी, बेरोजगारी, जनस्वास्थ्य, खाद्य सुरक्षा, सामाजिक सुरक्षा र ऊर्जा संकट ।

खण्ड (B) – अङ्क (३०)

२. संवैधानिक व्यवस्था र सरकार

- २.१ नेपालको वर्तमान संविधान ।
- २.२ केन्द्रीय र स्थानीय सरकार तथा सुशासन ।
- २.३ नागरिक चेतना/शिक्षा, नागरिक समाज लगायत नागरिकहरुको दायित्व र कर्तव्य ।
- २.४ कानूनको अर्थ र महत्व तथा कानूनका स्रोतहरु ।
- २.५ कानूनी राज्यको अवधारणा र महत्व, लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यता ।
- २.६ समावेशीकरण, समानुपातिक प्रतिनिधित्व र सकारात्मक विभेद ।

खण्ड (C) – अङ्क (३०)

३. सार्वजनिक सेवा संचालन एवं व्यवस्थापन

- ३.१ कार्यालय व्यवस्थापन
  - ३.१.१ कार्यालय र कार्यालय व्यवस्थापनको अवधारणा र महत्व ।
  - ३.१.२ अभिलेख व्यवस्थापनको परिचय, उद्देश्य, आवश्यकता र महत्व ।
  - ३.१.३ कार्यालयमा संचारको महत्व, प्रकार, माध्यम ।
  - ३.१.४ कार्यालयमा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) को आवश्यकता र महत्व ।
- ३.२ लेखा प्रणाली र राजस्व प्रशासन
  - ३.२.१ सरकारी लेखा प्रणाली र लेखापरीक्षण सम्बन्धी जानकारी ।
  - ३.२.२ सरकारको आर्थिक कार्य प्रणालीको सामान्य जानकारी ।

लोक सेवा आयोग

अप्राविधिक तर्फका न्याय, परराष्ट्र, प्रशासन, लेखापरीक्षण र संसद सेवा, राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, नायब सुब्बा वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ३.२.३ जिन्सी सेस्ता प्रणाली, राजश्व सेस्ता प्रणाली र धरौटी सेस्ता प्रणाली ।
- ३.२.४ राजस्व प्रशासन (कर, भंसार, अन्तःशुल्क) सम्बन्धी सामान्य जानकारी ।
- ३.२.५ बजेट सम्बन्धी सामान्य जानकारी ।
- ३.३ नेपालको निजामती सेवाको गठन, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरु, सेवा सुविधा, अनुशासन, आचरण, सजाय र वृत्ति विकास सम्बन्धी व्यवस्थाहरु ।
- ३.४ सार्वजनिक सेवा प्रवाह
- ३.४.१ अर्थ र महत्व ।
- ३.४.२ सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तरिका/माध्यमहरु ।
- ३.४.३ सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सेवा प्रदायकको भूमिका र सेवाग्राहीको अधिकार तथा दायित्व ।

.... समाप्त ....

द्रष्टव्य : द्वितीयपत्रको पाठ्यक्रमलाई ३ वटा खण्ड/एकाईमा विभाजन गरिएको छ, ३ वटा खण्ड/एकाईको लागि ३ वटै उत्तरपुस्तिका दिईनेछ र परिक्षार्थीले प्रत्येक खण्ड/एकाईका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्ड/एकाईको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नु पर्नेछ । यसपत्रका पाठ्यक्रमका एकाईहरुबाट सोधिने प्रश्नहरुको संख्या यथासम्भव निम्नानुसार हुनेछ ।

द्वितीयपत्र का खण्ड	(A)	(B)	(C)	जम्मा प्रश्न संख्या
अङ्कभार	४०	३०	३०	
छोटो उत्तर प्रश्न	६	४	४	१४
लामो उत्तर प्रश्न	१	१	१	३
जम्मा प्रश्न संख्या	७	५	५	१७

Paper II: Socio-economic Conditions
Part (A) - 40 Marks

1. Social, Economical and Environmental conditions of Nepal

- 1.1 Geographical location: types and characteristics
- 1.2 Climate: types and characteristics
- 1.3 Water resources: status and importance
- 1.4 Forest resources: status and importance and causes of deforestation and measures of protection.
- 1.5 Prevalent religions, ethnicity, languages and cultures
- 1.6 Aspects of economic development: agriculture, industry, trade, tourism, foreign employment, human resource.
- 1.7 Pillars of economic development: public sectors, private sector and cooperatives
- 1.8 General information on development planning and current periodical plan
- 1.9 Population management, urbanization and settlement (migration)
- 1.10 Management of environment, biodiversity, environmental pollution and climate change.
- 1.11 Burning issues: poverty, unemployment, public health, food security, social security and energy crisis.

Part (B) - 30 Marks

2. Constitutional Provision and Government

- 2.1 Existing constitution of Nepal
- 2.2 Central & local government and good governance
- 2.3 Civic education, responsibilities and duties of people including civil society
- 2.4 Meaning and importance of law and sources of laws
- 2.5 Concept and importance of rule of law, democratic values and norms
- 2.6 Inclusion, proportional representation and positive discrimination

Part (C) - 30 Marks

3. Public Service Practices and Management

- 3.1 Office Management
  - 3.1.1 Concept and importance of offices and office management
  - 3.1.2 Introduction, objective, needs and importance of record management
  - 3.1.3 Importance, type and medium of communication in office
  - 3.1.4 Needs and importance of Management Information System in office
- 3.2 Accounting System and Revenue Administration
  - 3.2.1 General information on government account system & auditing.
  - 3.2.2 General information on financial procedures of government of Nepal
  - 3.2.3 Inventory record system, revenue record system and deposit record system
  - 3.2.4 General information on revenue administration (tax, customs and excise duty)
  - 3.2.5 General information on budget
- 3.3 Information on provisions of formation, fulfillment of vacancy, remuneration & fringe benefits, discipline, conduct, punishment and career development of civil service of Nepal
- 3.4 Public Service delivery
  - 3.4.1 Meaning and importance
  - 3.4.2 Methods/ mediums of public service delivery
  - 3.4.3 Role of service deliver (giver) and rights and responsibilities of service receiver (costumer)

----End----

लोक सेवा आयोग
अप्राविधिक तर्फका न्याय, परराष्ट्र, प्रशासन, लेखापरीक्षण र संसद सेवा, राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, नायब सुब्बा वा सो सरह
पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र: सामाजिक-आर्थिक अवस्थाका नमुना प्रश्नहरू
(Paper II: Sample Questions of Socio-economic Condition)

निम्न प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् । (Write answer of the following questions)

खण्ड (Section) – A

1. नेपालको जलसम्पदाको महत्व छोटकरीमा उल्लेख गर्नुहोस् ।
Mention importance of the water resources of Nepal briefly. (5)
2. नेपालको आर्थिक विकासमा सहकारी क्षेत्रको भूमिका संक्षेपमा लेख्नुहोस् ।
Write briefly the role of cooperatives in economic development of Nepal. (5)
3. वनविनासका कुनै पाँच कारणहरू बारेमा छोटकरीमा चर्चा गर्नुहोस् ।
Discuss any Five reasons of deforestation, briefly. (5)
4. चालु आवधिक योजनाको उद्देश्यहरू के के हुन् ?
What are the objectives of current periodical plan? (5)
5. "हावापानी अनुसार वनस्पति फरक फरक हुन्छ," भन्ने वाक्यांशलाई नेपालको सन्दर्भमा उदाहरण सहित व्याख्या गर्नुहोस् ।
"Nature of vegetation varies according to climate." Explain the statement with example of Nepal. (2+3)
6. छोटो टिप्पणी लेख्नुहोस्:
Write short notes: (2.5×2)
(A) गरिबी (Poverty)
(B) उर्जा संकट (Energy Crisis)
7. वैदेशिक रोजगार भन्नाले के बुझिन्छ । हरेक वर्ष असंख्य नेपाली युवाहरू रोजगारीका लागि विदेशिनका कारणहरू लेख्नुहोस् । विदेशमा नेपालीहरूले सामना गर्नु परेका चुनौतिहरू उल्लेख गर्नुहोस् ।
What do you understand by foreign employment? Write causes why many Nepalese youths go on abroad for employment every year. Mention challenges faced by Nepalese during employment on abroad. (1+ 4.5 + 4.5)

खण्ड (Section) – B

8. लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यताका बारेमा चर्चा गर्नुहोस् ।
Discuss the democratic values and norms. (5)
9. सकारात्मक विभेद भनेको के हो ? वर्णन गर्नुहोस् ।
What is positive discrimination? Explain. (5)
10. छोटो टिप्पणी लेख्नुहोस्:
Write short notes (2.5×2)
(A) कानुनी राज्य (Rule of Law)
(B) नागरिक समाज (Civil society)
11. कानूनका स्रोतहरू के के हुन् ? छोटकरीमा बयान गर्नुहोस् ।
What are sources of law? Explain in short. (5)
12. संवैधानिक अङ्ग भन्नाले के बुझिन्छ ? वर्तमान संविधानले व्यवस्था गरेअनुसार लोक सेवा आयोगको गठन प्रक्रिया तथा काम, कर्तव्य र अधिकारको चर्चा गर्नुहोस् ।
What do you understand by constitutional organ? Explain the composition and functions, duties and powers of Public Service Commission according to existing constitution of Nepal. (2+3+5)

लोक सेवा आयोग
अप्राविधिक तर्फका न्याय, परराष्ट्र, प्रशासन, लेखापरीक्षण र संसद सेवा, राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी, नायव सुब्बा वा सो सरह
पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

खण्ड (Section) – C

13. अभिलेख व्यवस्थापन भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? यसको महत्व प्रष्ट पार्नुहोस् ।
What is record management? Clarify its importance. (2+3)
14. छोटकरीमा लेख्नुहोस्:
Write short notes (2.5×2)
(A) व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Management Information System-MIS)
(B) बजेट (Budget)
15. कर भनेको के हो ? कर कति प्रकारका हुन्छन् ? स्पष्ट पार्नुहोस् ।
What is tax? How many types of taxes are there? Clarify. (2+3)
16. निजामती सेवा भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? निजामती सेवाका विशेषताहरु उल्लेख गर्नुहोस् ।
What is meant by civil service? Mention the features of civil service. (2+3)
17. सार्वजनिक सेवा प्रवाह भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सेवा प्रदायकको भूमिकाका बारेमा चर्चा गर्नुहोस् ।
What is meant by public service delivery? Describe the roles of the service provider in public service delivery. (3+7)

द्रष्टव्य :

यस पत्र/विषयका प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरु हुनेछन् । परिक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।